

síztur vottur um. Örnefni og jurtanöfn, sem lýsa því ef til vill bezt, hve glöggum augum þeir litu á náttúruna.

Það er naumast of ríkt að orði kveðið, að það hugsunarfar, sem vér nefnum vísindalegt, gægist fram í orðunum frægu: „Um hvat reiddust goðin, þá er hér brann hraunit, er nú stöndum vér á“. — Snorri goði kemur þar fram sem fyrsti jarðfræðingur á Íslandi. Og hver veit, nema þessi litli vísir, sem þarna gægist fram, hefði að miklu orðið, ef Íslendingum hefði auðnast að varðveita lengur andlega frelsið.

En kyrkjutrúin skemdi of fljótt skynsemi Íslendinga. Enginn harðstjóri er ógurlegri en hjátrúin, og sjáum vér það ekki sízt á því, hvernig miðaldatrúin gat svínbeygt jafn harðsvíraða menn og Forn-Íslendingar einatt voru.

Eitt hið æðsta hlutverk vísindanna er nú, eins og hinn mikli Herbert Spencer hefir tekið fram, að herja á hjátrúna. Æfi mannkynsins er nógu ill og bölvuð, og framfaraleiðin torsoðt, þó að ekki sé á draugamyrkur hjátrúarinnar.

Vísindin hafa stutt fjáratlamennina til að gera gullhrúgur sínar stærri en dæmi voru til áður. En hitt er þó meira umvert, að þau hafa slókt vantrúarbálin, og galdrabrennurnar, sem ótti vanþekkingarinnar og grímdarfull hræsni trúverndaranna (inkvisoranna) hafði kveikt við eld helvítis, hundruðum þúsunda saman. Fleira mætti auðvitað telja sem vísindin, þ. e. ávöxtur skynsamlegrar og víðtækrar rannsóknar og íhugunar, hafa gert til að létta kvölum af mannkyninu. og er þó að líkindum lítið unnið í þá átt á móts við það, sem enn mun verða gert; því að jarðfræði og fornfræði benda til þess, að mannkynið sé enn þá naumast komið af bernskuskeiði, en vísindi og mannúð öll rétt að hefjast.

Það er í augum uppi, að saga Íslendinga hefði orðið mjög á annan veg, hefðu þeir þegar á þjóðveldistímanum verið komnir svo langt í þekkingu, að trúin á helvíti hefði ekki getað fest rætur hjá þeim. Eg skal minnst á það eitt, að án þeirrar trúar var kyrkjuvaldið óhugsanlegt, en kyrkjuvaldið var það, sem einna mestan þátt átti í að koma landinu undir konung, og biskuparnir urðu síðar meir beinlínis að landplágu, eins og